

Beszámoló az ösztöndíjas tevékenységről (Tempus Közalapítvány, D-posztdoktori ösztöndíj, 2021–2022)

Az ösztöndíjas neve: Angyal László

Az ösztöndíj felhasználásának ideje (mettől-meddig): 2021.09.01–2022. 06.30. (10 hónap)

Fogadó intézet és témavezető neve: A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke;

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf, egyetemi adjunktus

Kutatási téma: Fülel vizuális nyelvhasználata és (hely)névszemiotikai tájképe–Visual language use and name semiotic landscape of place names in Fil'akovo

Szlovákia magyarlakta falvaiban és városaiban (540 településen) a Fórum Kisebbségkutató Intézet 2010 nyarán felmérést végzett a magyar nyelv használatáról, illetve a kétnyelvűségről. A kutatásnak része volt a kétnyelvűség vizuális megjelenésének képi dokumentálása is, amelyet a Diákhálózat szervezet aktivistái végeztek a *Kétnyelvűség Felmérő Körút* program keretében. Az emléktáblák, emlékművek, település- és utcanevek, egyéb táblák feliratait és azok nyelvét örökítették meg. A felmérés eredményeiről *Kétnyelvűség a dél-szlovákiai településeken* című tanulmányában Mrva Marianna és Szilvássy Tímea (2011) szerzőpáros számolt be, a gyűjtés során szerzett tapasztalatokról Orosz Örs értekezett.

Kutatómunkám során a nógrádi Füleken vizsgáltam meg a helynév-szemiotikai tájképet, a vizuális névhasználatot. Fülel Közép-Szlovákia déli részén a Besztercebányai kerületben, azon belül pedig a Losonci járásban található. A közel tizenegyezer fős város az Ipoly folyamvidékén, a Cseres-hegységtől délnyugatra a Bucsony lábánál a Béna-patak partján, a szlovák–magyar határátkelőhelytől pár kilométerre fekszik. Kiss Lajos a város nevét a Filke szóból vezeti le, amely a Fil személynév kicsinyítő-becéző képzős származéka. A Fil személynév a Fülöp ~ Filep személynévek családjába tartozik, mint rövidüléssel alak, esetlegesen a fül ~ fil testrésznévből származik. A 2011-es népszámlálási adatok szerint a város lakossága 10 817 fő. A lakosságot 5149 férfi és 5668 nő alkotja. A népszámlálás adatai szerint a lakosság 53,35 %-a vallotta magát magyarnak, 28,02 % szlováknak és 3,66 % pedig romának (a fennmaradó 14,97 % egyéb, vagy a népszámláláskor etnikai hovatartozásáról nem nyilatkozott). Fotodokumentációkat készítettem, majd elemeztem, mennyire élnek vizuális nyelvhasználatukkal az ott élők, illetve milyen törekvések vannak a nyelvi tájkép megváltoztatására. Megvizsgáltam a kontaktusjelenségeket is a kisebbségi helynév-feliratokban. A nyelvi tájkép vizsgálata időszerű is volt, mivel ezek a régiók elkerülték a nemzetközi kutatások figyelmét. Az 1999. évi 184. számú kisebbségi nyelvhasználati törvény szerint a települések az utcaneveket és más helyi földrajzi helyneveket kisebbségi nyelven is feltüntethetik. A magyarlakta települések önkormányzatai által jóváhagyott kétnyelvű utcaneveket a vonatkozó önkormányzati rendeletek is tartalmazzák. A kétnyelvű utcanévtáblákon az első helyen általában a szlovák név szerepel, és alatta áll a magyar név.

Füleken a nyelvi tájkép feltérképezése mellett vállalkoztam a helynevek összegyűjtésére is. A történeti helynevek mellett felgyűjtöttem az élő neveket is.

A kutatás további szakaszában gyűjtésemet egy széleskörű levéltári munka jelentette, melynek során megvizsgáltam a levéltárakban fellelhető birtok- és telekkönyveket, okleveleket.

Magyarország 3 katonai felmérésének anyagát a budapesti Hadtörténeti Múzeum Térképtárában őrzik (I.: 1782–1785; II.: 1840–1866; III.: 1872–1884). Az Országos Levéltár kéziratos anyagában található a vizsgált város tagosítás előtti (1837–1851), ill. tagosított határának térképei (1852–1864), valamint a múlt századi kataszteri térképek (1848–1865). Az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárában megtaláltam Rimaszombat színes birtokvázlatait (1851–1856). Természetesen a történeti térképek adatait összevettem a mai, kataszteri térképek anyagaival. A telekkönyvi kivonatokat és a XX. század kataszteri térképeit a községi hivatalokban és a járási kataszteri hivatalokban kerestem föl. Az élő névgyűjtést a megfelelő adatközlők kiválasztásával végeztem. Többnyire az idősebb generáció ismerte a dűlőneveket, így elsősorban ők nyújtottak segítséget.

Az elvégzett munkaterv tartalma a következő volt:

Hónap	A feladat rövid leírása
2021. szeptember-november	A nyelvi tájkép vizsgálata a városban Fotodokumentációk készítése a helységnévtábláról, az utcanevekről Nem standard utcanevek vizsgálata Utcanévlista készítése Részvétel a nyitrai egyetem által szervezendő nyelvészeti workshopon Tanulmány megjelentetése az újvidéki <i>Tanulmányok c.</i> nemzetközi folyóiratban (A tanulmány címe: <i>Sokszínű névszemiotikai tájkép Rimaszombatban és Füleken</i>) (mellékelve) Részvétel az ICERI2021 (14th annual International Conference of Education, Research and Innovation) konferencián 2021. november 8–9-én □-tanulmány megjelentetése <i>Linguistic Gleaning among the Hungarian-Slovak Place-names of the Lučenec District</i> címmel a <i>Vančo Ildikó 60. születésnapjára</i> készült köszöntő kötetben, helynév-adatbázis készítése a történeti és az élő helynevekről, adatbázis készítése a fényképekből (mellékelve)
	<u>Adatgyűjtés</u>

2021. december	Élőhelynév-gyűjtés a településen
2022. január-2022. március	<u>Adatgyűjtés</u> 1. Országos Széchényi Könyvtár – Budapest. ☐ színes birtokvázlatok helynévanyaga 2. Hadtörténeti Múzeum – Budapest ☐ katonai felmérések helynévanyaga 3. Országos Széchényi Könyvtár Térképtára – Budapest ☐ tagosított térképek ☐ XIX. sz.-i kataszteri térképek Részvétel az INTED2022 (16th annual International Technology, Education and Development) konferencián 2022. március 7–9-én
2022. április-2022. június	<u>Adatfeldolgozás</u> A hivatali nyelvhasználat kutatása az egyes állami és önkormányzati hivatalokban ☐- az adatok összesítése ☐- az eredmények összesítése -tanulmány megjelentetése szlovák nyelven a 21. Szlovák Névtudományi Konferencia kötetében

Kutatómunkám során állandó kapcsolatban voltam a fogadó intézménnyel, amely a pályázat elindításakor minden támogatásáról biztosított.

Az ösztöndíj időtartama alatt a következő nemzetközi konferenciákon adtam elő a kutatási eredményekről:

- 1. EDULEARN2021 (13. International Conference on Education and New Learning Technologies, 2021. július 5–6.**

2. **ICERI2021 (14th annual International Conference of Education, Research and Innovation), 2021. november 8–9.**
3. **INTED2022 (16th annual International Technology, Education and Development), 2022. március 7–9.**

Az ösztöndíj időtartama alatt a következő tanulmányokat jelentettem meg:

1. Improvement of spelling skills among Hungarian secondary school students in Slovakia in light of the spelling competition of József Implom secondary school. In: EDULEARN21 Proceedings (13th International Conference on Education and New Learning Technologies), pp. 4040–4047, 2021.
2. Sokszínű névszemiotikai tájkép Rimaszombatban. In: Tanulmányok (szerk. Bence Erika), 2021/1, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Hungarológia Tanszak, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék, Újvidék, 2021, 19–30.
3. Linguistic Gleaning among the Hungarian-Slovak Place-names of the Lučenec District. In: Csernicskó István–Kozmács István (szerk.) Kétnyelvűség–oktatás–nyelvmenedzselés. Nyitra: Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, pp. 11–23, 2021.
4. TEACHING HISTORY IN HUNGARIAN MINORITY SCHOOLS IN SLOVAKIA. In: INTED2022 (16th annual International Technology, Education and Development), pp. 1911–1919, 2022.
5. TEACHING ORTHOGRAPHY IN HUNGARIAN MINORITY PRIMARY SCHOOLS IN SLOVAKIA, In: INTED2022 (16th annual International Technology, Education and Development), pp. 1920–1926, 2022.

A nyelvi tájkép kutatása nemcsak a névtan, de a szociolingvisztika feladata is. A helynévkutatás nemcsak a nyelvészek feladata, de sok egyéb tudományágnak (néprajz, régészet, településtörténet) nélkülözhetetlen segédtudománya. A földrajzi nevek eredeti jelentésükben sokszor évezredek emlékeit őriznek, ezért szakszerű gyűjtésük és lejegyzésük szükségsszerű. A kutatásból nyert adatok fényképes adatbázisban is szerepelnek. A kutatómunka mindenképpen hasznos volt a szakmai életút gazdagítása szempontjából is.

Ezúton köszönöm meg, hogy pályázatomat támogatták.

Rimaszombat, 2022. július 10.

Angyal László